

Viewpoint

Van Bergen

Marleen

Het herdenken van historische gewelddadige perioden is een humanitaire noodzaak. Dit heeft het gemeen met begraven, al wordt daarbij niet een gebeurtenis, maar een mens herdacht, en het is eenmalig, terwijl herdenkingen vaak terugkeren. Maar beide dienen ter afsluiting. Daarom ook moeten zij 'mooi en waardig' zijn en worden dissidente geluiden niet geduld. (De ter aarde bestelde persoon was helemaal niet 'altijd eerlijk en bescheiden'; de herdachte gebeurtenis niet louter eervol.) Alleen dan namelijk verschaffen deze rituelen de noodzakelijke lucht om verder te kunnen gaan met het leven, al zullen zij de fysieke en geestelijke pijn niet wegnemen.

Er zijn echter twee belangrijke verschillen. Ten eerste kiezen we niet wie we begraven, maar we kiezen wel wat we herdenken. En ten tweede is er zelden discussie over hoe een uitvaart zal worden vormgegeven, al is die per tijd en plaats zeer verschillend, terwijl er volop discussies zijn over het wat, hoe en waarom van een herdenking en die discussies verlopen zelden rimpelloos. Gewelddadige gebeurtenissen hebben immers altijd een dubbele tweezijdigheid: de winnaars versus de verliezers en de geweldplegers versus de slachtoffers. Soms wordt de overwinning herdacht, soms de nederlaag, soms de geweldplegers, soms de slachtoffers, soms een combinatie zoals louter de slachtoffers van de overwinnaars. Hierbij staan grofweg twee groepen tegenover elkaar. De ene groep vindt dat alleen de gebeurtenis zelf moet worden herdacht. Die vindt doorgaans ook dat de herdenkingsrituelen onveranderd moeten blijven. Maar een tweede groep vindt dat een herdenking van een verleden gebeurtenis (ook) iets moet zeggen over de huidige tijd en dat de aard van het ritueel daarop moet worden aangepast. In die discussies worden vragen gesteld als: waarom herdenken Serviërs de eeuwen geleden plaatsgevonden, nota

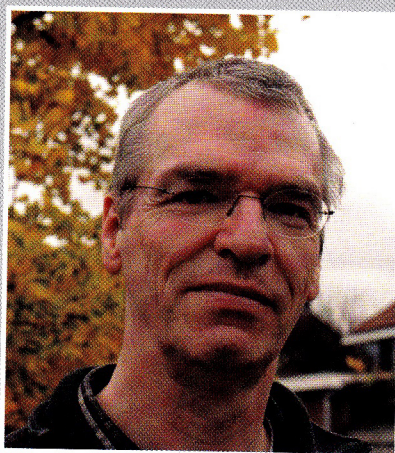


Foto: Birgit de Roij

Dr. Leo van Bergen is geboren midden in het non-militaire jaar 1959. Desondanks heeft het thema 'oorlog' altijd zijn historische belangstelling gehad, waarbij zijn aandacht vooral uitgaat naar de medische gevolgen. Op dat terrein wordt hij internationaal als autoriteit erkend. Hij schreef *Zacht en eervol*, over het lijden en sterven in de Eerste Wereldoorlog.

Er wordt altijd en overal herdacht wat op een gegeven plaats en tijd politiek goed uitkomt

bene verloren Slag bij het Merelveld, die deels de rechtvaardiging vormde voor de oorlog die ons Srebrenica heeft gebracht (weet u nog: toen de slachters christen

waren en de slachtoffers moslim), maar herdenken we in Nederland niet eens de 80-jarige oorlog – hooguit enkele gebeurtenissen daaruit – terwijl die toch de bodem onder de natie heeft gelegd? Waarom staan bij herdenkingen van de dekolonisatieoorlog de Nederlandse slachtoffers in het middelpunt, maar niet de Indonesische of het einde van een achteraf gezien minder gelukkige historische periode? Waarom staan we sowieso nooit stil bij de bloedige oorlogen in Atjeh, Lombok, Bali? Waarom werd daarentegen 200 jaar landmacht herdacht met de slogan '200 Jaar Vechten voor Vrede en Vrijheid', terwijl die historisch zo evident onwaar is? Waarom staat de herdenking van de Tweede Wereldoorlog zo nadrukkelijk in het teken van D-day, Auschwitz en 4-5 mei, maar is er niet of nauwelijks oog voor de immense slachting onder Sovjetburgers en -militairen? Waarom wel voor Rotterdam, maar niet voor Dresden?

Het antwoord is simpel: of we dat nu bepleiten of bestrijden, er wordt altijd en overal herdacht wat op een gegeven plaats en tijd politiek goed uitkomt. En dat gebeurt op een wijze die past bij die gegeven plaats en tijd. Een herdenking zegt daardoor altijd meer daarover dan over de herdachte gebeurtenis zelf. En daarom kan een herdenkingsritueel ook nooit statisch zijn, hoezeer sommigen dat ook wensen. Een herdenking zal, met andere woorden, altijd moeten worden *herdacht*. Zo niet, dan worden niet meer alleen de doden geëerd, maar is zij zelf ook ten dode opgeschreven. Waarom, zo denkt u nu waarschijnlijk, heet deze column 'Marleen'? Omdat ik op 10 maart jongstleden zelf het crematieritueel van mijn zes dagen eerder overleden, innig geliefde partner heb moeten doorstaan. 4 maart zal daardoor in het teken van een persoonlijke herdenking komen te staan. Ook die zal veranderen: van verkillend, verstillend, verstikkend verdriet naar hartverwarmende herinnering. Dat hoop ik althans. ●